

УДК 336.717:339.178.3/339.13(477)

*Максим Дубина, Артур Жаворонок, Петро Дубина***АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ
ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ***Максим Дубина, Артур Жаворонок, Петр Дубина***АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ РЫНКА
ФАКТОРИНГОВЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ***Maksym Dubyna, Artur Zhavoronok, Petro Dubyna***ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF THE FACTORING
SERVICES MARKET IN UKRAINE**

У статті проведено дослідження особливостей надання факторингових послуг в Україні, визначено основні типи виробників таких послуг та описано специфічні риси їх функціонування у межах ринку зазначених послуг. Також проведено дослідження сучасного стану ринку факторингових послуг в Україні, що було реалізовано через аналіз відповідної статистичної інформації про діяльність фінансових компаній на такому ринку. У статті ідентифіковано базові проблеми його розбудови, що на сьогодні існують в Україні, обґрунтовано заходи їх вирішення.

Ключові слова: кредит; факторинг; факторингова послуга; фінансова послуга; фактор; фінансова установа; фінансова компанія.

Рис.: 4. Табл.: 3. Бібл.: 13.

В статье проведено исследование особенностей предоставления факторинговых услуг в Украине, определены основные типы производителей таких услуг, описаны специфические черты их функционирования в пределах рынка указанных услуг. Также проведено исследование современного состояния рынка факторинговых услуг в Украине, что было реализовано через анализ соответствующей статистической информации о деятельности финансовых компаний на таком рынке. В статье идентифицированы базовые проблемы его развития, что на сегодня существуют в Украине, обоснованы меры их решения.

Ключевые слова: кредит; факторинг; факторинговая услуга; финансовая услуга; фактор; финансовое учреждение; финансовая компания.

Рис.: 4. Табл.: 3. Библ.: 13.

The article analyzes the features of providing factoring services in Ukraine, identifies the main types of manufacturers of such services and describes the specific features of their functioning within the market of these services. Also, a study of the current state of the market factoring services in Ukraine has been realized through the analysis of relevant statistical information on the activities of financial companies in this market. The article identifies the basic problems of its development, which today exist in Ukraine, the reasons for their solution are grounded.

Keywords: loan; factoring; factoring service; financial service; factor; financial institution; financial company.

Fig.: 4. Table: 3. References: 13.

JEL Classification: F40

Постановка проблеми. Факторингові послуги в розвинутих країнах світу посідають важливе місце у функціонування ринку фінансових послуг. Такі послуги за своєю природою є специфічним продуктом, який користується попитом серед багатьох виробників, особливо тих, що починають свою діяльність і періодично постають перед проблемами нестачі фінансових ресурсів для подальшого розвитку. Наявність значних переваг у цієй фінансовій послуги сприяє її активному використанню в межах операційної діяльності суб'єктами господарювання і, відповідно, наявний попит задовольняється існуванням певного спектра факторингових продуктів, що пропонуються різними типами фінансових установ.

На сьогодні факторинг, пройшовши доволі значний історичний процес свого становлення та розвитку як окрема фінансова послуга, за своєю природою являє собою вже значну сукупність різних типів таких послуг, які виникали в міру еволюції всього ринку фінансових послуг у різних країнах. Така ситуація обумовлена існуванням попиту на відповідні послуги, проте враховуючи значну специфічність різних підприємств, їхню галузеву належність, різні цикли виробництва товарів та загалом особливості ведення бізнесу, фінансові установи для задоволення потреб клієнтів створювали нові типи факторингових продуктів. У підсумку, у розвинутих країнах світу, де ринок фінансових послуг розвивається досить динамічними темпами, а процеси створення нових фінан-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

сових продуктів активно здійснюються фінансовими установами, ринок факторингових послуг у сучасних умовах відіграє вагомий роль у функціонуванні господарства країни.

В Україні на сьогодні рівень розвитку факторинг є недостатнім, що обумовлюється значними економічними та політичними чинниками, незнанням переваг факторингу підприємцями, надання ними переваги залученню класичних кредитних ресурсів для розвитку власного виробництва. Незважаючи на те, що перспективи розбудови ринку факторингових послуг є значними, однак цей процес вимагає впровадження сукупності заходів для активізації роботи факторингових установ та підвищення попиту з боку підприємств на їхні послуги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах наукових робіт на сьогодні факторинг як об'єкт дослідження перебуває в центрі уваги багатьох учених. До таких науковців, насамперед, варто віднести: І. Є. Бучко, С. В. Глущенко, О. В. Добровольська, С. М. Еш, Т. М. Завора, М. О. Козакова, С. О. Колодізева, О. Б. Конарівська, І. П. Лопушинський, Т. Г. Мисник, Л. В. Момот, С. В. Науменкова, В. Палюхович, О. І. Пальчук, Л. А. Панкратова, Н. Б. Радух, О. В. Тригуб, Ю. Ю. Філіпенко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, враховуючи численні напрацювання вітчизняних науковців у сфері вивчення теоретичних, методичних та методологічних аспектів факторингу як окремої фінансової послуги, додаткового вивчення потребують питання аналітичного пізнання сучасного стану факторингових послуг в Україні з метою ідентифікації базових проблем функціонування ринку факторингових послуг та розробки заходів активізації рівня його розвитку.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного стану ринку факторингових послуг в Україні, визначення проблем його функціонування та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. Дослідження варто почати з визначення сутності факторингу як окремої фінансової послуги. Зауважимо, що на сьогодні у науковому просторі вже сформульовано декілька підходів до ідентифікації природи зазначеної фінансової послуги. Зокрема, О. І. Пальчук зауважує, що факторинг – процес перевідступлення банку або факторинговій компанії неоплачених боргових зобов'язань, які виникають між контрагентами в процесі реалізації товарів і послуг на умовах комерційного кредиту та супроводжуються елементами юридичного, страхового, інформаційного та бухгалтерського обслуговування постачальника [8, с. 170]. Л. В. Момот пропонує таке твердження: факторинг – це банківська операція чи комплекс послуг, наданих клієнту спеціалізованою компанією (фактором) в обмін на передачу дебіторської заборгованості (обов'язковим є перехід права власності на дебіторську заборгованість) [6, с. 101–102]. О. В. Добровольська стверджує, що факторинг – це комплекс фінансових послуг, що полягають у передачі права вимоги коштів (дебіторської заборгованості) за поставлену продукцію або наданні послуги банку (фактора) в одержання постачальником негайної оплати [1, с. 166]. Натомість М. О. Козакова зазначає, що факторинг – це унікальний фінансовий інструмент, який може ефективно вирішувати велику кількість завдань та проблем, що стоять перед підприємством: економічні, фінансові, продажу та маркетингові [3, с. 56]. Аналізуючи наведені підходи до розгляду факторингу як окремої фінансової послуги, у межах статті її сутність будемо трактувати таким чином: факторингова послуга – вид фінансової послуги, нематеріальний результат взаємодії між суб'єктами в процесі задоволення з метою отримання доходу одним учасником (виробником факторингової послуги) потреби в додаткових фінансових ресурсах іншого (споживача факторингової послуги, клієнта), що реалізується шляхом викупу достроково несплаченої дебіторської заборгованості з дисконтом за власний рахунок з подальшим її отриманням від боржника в обумовлений період.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

З огляду на наведені дані щодо природи факторингової послуги, варто зауважити, що такі послуги надаються виключно факторинговими установами, до числа яких в Україні можна віднести:

1. Комерційні банки – виступають у ролі фактора й надають послуги факторингу своїм клієнтам. Окремі аспекти зазначеного процесу регламентуються Законом України «Про банки і банківську діяльність», де у частині розгляду кредитних операцій банківських установ, факторинг віднесено до цієї групи послуг і його сутність визначається таким чином: факторинг – придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів [10].

2. Фінансові компанії, які мають право надавати факторингові послуги. У Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» у статті 4 до загального переліку фінансових послуг віднесено факторинг [11], а у Положенні «Про Державний реєстр фінансових установ» [9] зазначено, що фінансова компанія – фінансова установа, яка надає фінансові послуги, державне регулювання яких відповідно до законодавства віднесено до компетенції Нацкомфінпослуг, та яка не є страховиком, фінансовою установою, яка надає послуги з накопичувального пенсійного забезпечення, фінансовою установою – юридичною особою публічного права, а також кредитною установою, у тому числі кредитною спілкою та ломбардом [9]. Отже, відповідно до чинного законодавства в Україні факторингові послуги можуть надавати фінансові компанії, у яких у Свідоцтві про реєстрацію фінансової установи зазначено серед переліку фінансових послуг факторинг. Тобто окремо факторингові компанії як суб'єкти господарської діяльності не виділяються, а вимоги до їхньої діяльності загалом відповідають вимогам до роботи будь-якої фінансової компанії [7; 13].

В 11 розділі зазначеного положення також зауважується, що фінансова компанія повинна відповідати також таким вимогам: наявність у заявника на дату подання заяви власного капіталу в розмірі: не менше ніж 3 млн грн для заявників, які планують надавати один вид фінансових послуг та не менше ніж 5 млн грн для заявників, які планують надавати два та більше видів фінансових послуг [9]. Можна зробити висновок, що для факторингової компанії, яка буде спеціалізуватися виключно на наданні факторингових послуг, достатньо мати 3 млн грн власного капіталу, а для тих фінансових компаній, що будуть надавати широкий спектр послуг, включаючи факторинг як один із видів діяльності, – 5 млн грн.

Враховуючи відповідну специфіку чинного вітчизняного законодавства у сфері факторингових послуг, проаналізуємо сучасний стан їх надання в Україні. Зауважимо, що на сьогодні досить складно виявити статистичну інформацію про факторингову діяльність банківських установ, оскільки НБУ такі дані не акумулюються по банківській системі загалом. У такому випадку виникає ситуація, за якою проаналізувати ринок банківських факторингових послуг стає неможливим. Саме тому у статті основна увага буде приділена аналізу діяльності фінансових компаній на ринку факторингових послуг України. Для цього активно будемо використовувати аналітичну інформацію Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацфінпослуг). На рис. 1 наведено дані про кількість факторингових компаній, що на сьогодні мають право надавати відповідні послуги клієнтам.

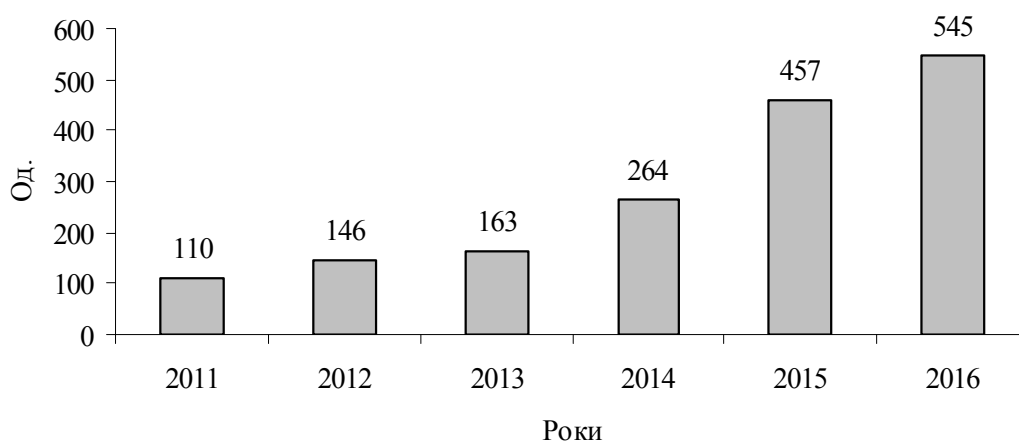

Рис. 1. Кількість факторингових компаній в Україні у 2011–2016 роках
Джерело: складено авторами на основі [2].

Отже, на кінець 2016 року в Україні функціонувало 545 фінансових компаній, які мали право надавати факторингові послуги своїм клієнтам. Аналізуючи кількість окреслених установ протягом 2011-2016 років, можна зробити висновок про існування позитивної динаміки збільшення чисельності факторингових компаній. Найбільший приріст таких установ відбувся у 2015 році – кількість їх в Україні зростала на 193 одиниці. До 2014 року кількість суб'єктів господарювання, що надавали факторингові послуги, зростала незначними темпами, проте у 2014 році приріст становив майже 100 компаній, у 2015 році, як зазначалося, – 193 одиниці, а у 2016 році – 88 установ.

Зростання кількості факторингових компаній на ринку фінансових послуг свідчить про існування значного попиту на послуги цих установ. Також варто зазначити, що найбільший приріст чисельності таких компаній спостерігається у 2014-2015 роках – кризовому періоді для української економіки загалом. Виникнення складної ситуації на кредитному ринку, за якої банки досить виважено надавали позики клієнтам, змусило суб'єктів господарювання шукати нові шляхи залучення фінансових ресурсів для власної діяльності.

У табл. 1 наведено інформацію про структуру послуг фінансових компаній, які існують у межах національної економіки України. Окреслена інформація дає підстави стверджувати, що протягом 2011-2016 років спостерігається зростання кількості факторингових послуг у загальній чисельності фінансових компаній, що свідчить про збільшення цікавості виробників фінансових послуг до надання факторингових послуг. Найбільше зростання питомої ваги факторингових компаній у загальній чисельності фінансових компаній спостерігається у 2014-2016 роках. Фактично у 2016 році з десяти фінансових компаній вісім мали право займатися факторинговою діяльністю. Окреслені дані ще раз підтверджують досить стрімкий розвиток факторингу в Україні у 2014-2016 роках, що дає підстави стверджувати про зростання попиту на ці послуги серед юридичних осіб.

Таблиця 1

Інформація про чисельність фінансових та факторингових компаній
в Україні у 2011-2016 роки

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Загальна кількість фінансових компаній, од.	251	312	377	415	571	650
Загальна кількість факторингових компаній, од.	110	146	163	264	457	545
Питома вага кількості факторингових компаній у загальній чисельності фінансових компаній, %	43,82	46,79	43,24	63,61	80,04	83,85

Джерело: складено авторами на основі [2].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Важливими показниками аналізу ринку факторингових послуг є загальна кількість договорів, що були укладені факторинговими компаніями протягом одного року та загальна чисельність таких договорів на кінець кожного року. Інформацію щодо першого показника наведено на рис. 2.

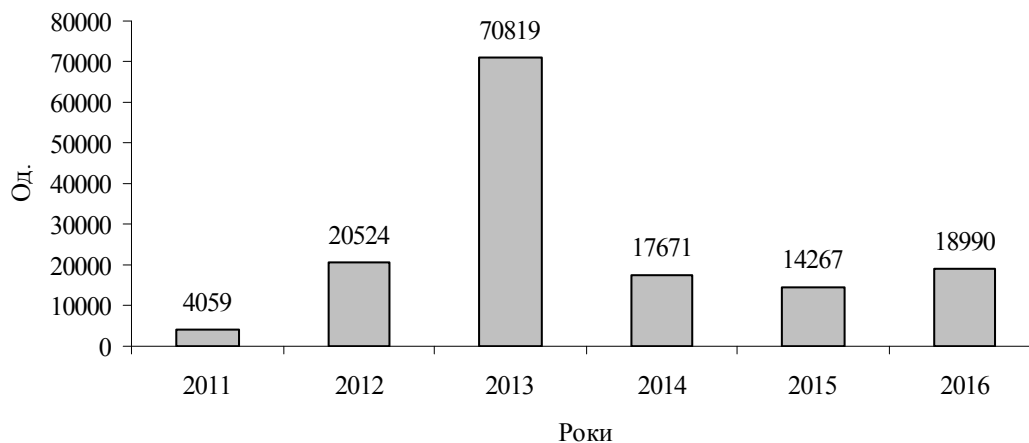

Рис. 2. Кількість договорів факторингових компаній, укладених протягом одного року, в Україні у 2011-2016 роках

Джерело: складено авторами на основі [2; 5; 8].

За 2016 рік в Україні було укладено майже 19,0 тис. договорів факторингу, що більше аналогічного показника 2015 року на 4,7 тис. од., або на 33,1 %. Найбільшу кількість договорів факторингу було укладено у 2013 році за даними Нацфінпослуг – 70,82 тис. од., що виділяє цей рік на тлі всього періоду, за який проводиться аналіз. Така ситуація може бути зумовлена політичними подіями в Україні, які мали деструктивний вплив на розвиток національного господарства, що у підсумку призвело до значних трансформацій у межах всього ринку фінансових послуг і сфери факторингових послуг зокрема.

Значний дефіцит ліквідних коштів, девальвація національної валюти, неплатежі за договорами поставки товарів та несплата боргів сприяли активному залученню послуг факторингових компаній у діяльність суб'єктів господарювання реального сектору економіки. Для мінімізації ризиків у період турбулентних умов розвитку всієї економіки, факторинг став використовуватися як інструмент мінімізації кредитних ризиків та забезпечення впевненості в отриманні коштів за відвантажену продукцію. Також розвитку факторингу сприяла складна ситуація з веденням зовнішньоекономічної діяльності, девальвація гривні надала підприємствам-експортерам певні переваги на міжнародних ринках товарів, проте, з іншого боку, виникла значна кількість ризиків для підприємств, основні з яких знову пов'язані з політичними подіями в країні: напруженість відносин із Росією, початок АТО, анексія Криму, торгові війни між державами, блокування торгових потоків українських виробників Росією на своїй території тощо.

Дані рис. 3 дають інформацію про кількість договорів факторингу, що була зафіксована на кінець кожного року наростаючим підсумком. На кінець 2016 року в Україні діяло 25,12 тис. од. факторингових угод. Варто зауважити, що значна кількість окреслених угод, які були оформлені у 2013 році, успішно була закрита. Враховуючи, що в межах 2016 року було відкрито 18,99 тис. договорів, то показник у 25,12 тис. угод є цілком адекватним ситуації, яка склалася на ринку, особливо якщо враховувати, що деякі договори факторингу мають довгостроковий характер. Проте цілком логічно припустити, що в межах цієї кількості є певна сукупність і проблемних договорів, за якими відбулися несплати боргів покупцями товарів.

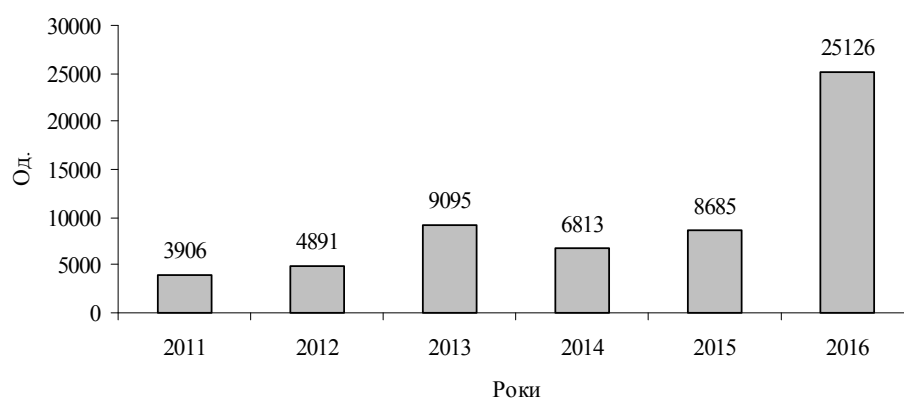

Рис. 3. Кількість діючих договорів факторингових компаній в Україні у 2011-2016 роках (на кінець року)

Джерело: складено авторами на основі [2].

Найбільш вдало тенденції розвитку факторингу в країні характеризує показник вартості договорів факторингу, що були оформлені між споживачами таких послуг та їх виробниками. На рис. 4 представлені відповідні дані. На кінець 2016 року всіма факторинговими компаніями було надано послуг на загальну суму 16,89 млрд грн. Різке зростання цього показника спостерігається в Україні з 2012 року, коли обсяг наданих послуг збільшився у 4 рази у порівнянні з 2011 роком до 11,7 млрд грн. Пікове зростання обсягу факторингових послуг спостерігається у 2014 році – до 23,53 млрд грн, що більше показника попереднього року у більш ніж 2 рази. У 2015-2016 роках відбувся також різкий спад обсягів наданих факторингових послуг споживачам.

Якщо порівнювати дані функціонування факторингових компаній в Україні, то варто зауважити, що їх кількість вже більше чисельності кредитних спілок (у 2016 році – 462 од.), ломбардів (у 2016 році – 456 од.). За обсягами активних операцій факторингові компанії вже випередили у більше ніж 8 разів кредитні спілки (у 2016 році – 1,8 млрд грн), ломбарди (у 2016 році – 16,72 млрд грн), інші кредитні установи (у 2016 році – 13,4 млрд грн). Наведена статистична інформація дає підстави стверджувати про значний розвиток, особливо протягом останніх трьох років, факторингових компаній в Україні.

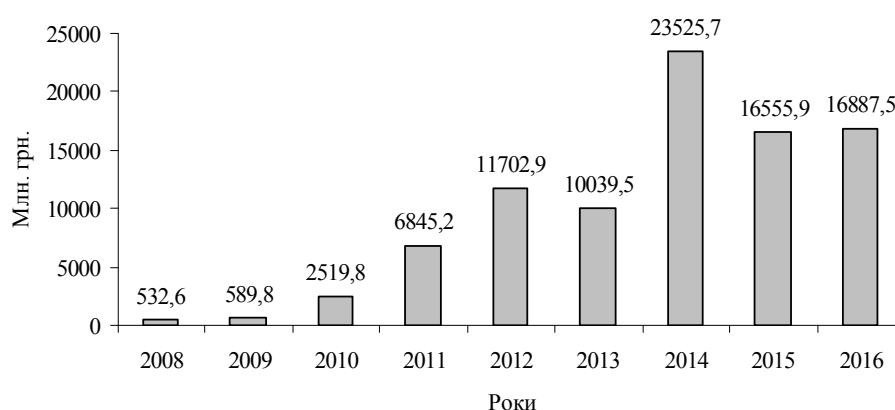

Рис. 4. Вартість договорів факторингу в Україні у 2011-2016 роках (на кінець року)

Джерело: складено авторами на основі [2].

На табл. 2 наведено дані щодо джерел фінансування послуг факторингових компаній, які ці установи надають різним суб'єктам господарювання. Аналіз структури таких джерел дає підстави стверджувати, що у переважній більшості випадків власники таких компаній вкладають власні кошти для їх розвитку і для реалізації ними своєї операційної діяльності.

Таблиця 2

*Джерела фінансування укладених факторингових операцій
у 2011-2016 роки, млн грн*

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Власні кошти	3908,7	8 179,0	6 183,9	15 168,8	13 780,2	14 060,6
Позичкові кошти юридичних осіб (крім банківських кредитів)	1662,4	1584,4	367,7	1279,7	1251,9	1021,0
Банківські кредити	1192,6	1643,0	3 338,9	4926,3	793,6	345,4
Інші джерела	64,3	296,4	149	2146,1	728,7	1444,4
Всього	6845,2	11 702,8	10 039,5	23 525,7	16 554,4	16 887,5

Джерело: складено авторами на основі [2].

У 2016 році із загальної суми наданих факторингових послуг обсягом 16,88 млрд грн, власні кошти становили 14,01 млрд грн, тобто майже 83,0 %. Стаття, що характеризує обсяги вкладених власних коштів, підтверджує, що обсяги таких ресурсів лише зростають протягом 2011–2016 років. Якщо у 2011-2014 роках вагоме місце займали банківські кредити у структурі фінансування факторингових послуг, то вже у 2015-2016 роках – обсяги таких коштів стали набагато меншими. У 2016 році загальний обсяг банківських кредитів становив 345,4 млн грн, хоча у 2011 році становив 1,64 млрд грн. Однак у цьому контексті аналізу не фокусуємо увагу на девальваційні та інфляційні процеси, що відбувалися у 2013-2016 роках. Також зауважимо, що обсяги позичкових коштів юридичних осіб, що не є банками в цілому залишаються на стабільно однаковому рівні – приблизно кожного року 1,0 млрд грн із певними відхиленнями. Загалом загальна тенденція щодо фінансування діяльності факторингових компаній полягає в поступовому зростанні ролі власного фінансування операційної діяльності таких установ. Якщо у 2011 році питома вага власних коштів становила 57,1 % від загального обсягу фінансування факторингових компаній, то у 2012 році – 69,89 %, у 2013 році – 61,6 %, у 2014 році – 64,48 %, у 2015 році – 83,23 % та у 2016 році – 83,26 %.

Проаналізуємо галузеву структуру надання факторинговими компаніями власних послуг своїм клієнтам. У табл. 3 наведено відповідну інформацію.

Таблиця 3

Розподіл договорів факторингу за галузями у 2011-2016 роках, млн грн

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Будівництво	2,7	5,8	55,1	69,6	91,3	382,4
Добувна промисловість	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	7,6
Легка промисловість	43,0	11,1	0,0	0	0,0	1,5
Машинобудування	342,6	253	0,3	0	0,0	0,0
Металургія	118,1	26,8	0,0	0	0,0	7,0
Сільське господарство	0,0	0,0	17,5	1,3	29,7	68,2
Сфера послуг	2094,3	1479,3	152,6	1501,8	738,3	1121,2
Транспорт	0,0	0,0	1,7	3	50,0	0,7
Харчова промисловість	98,1	295,8	115,1	133,2	105,0	92,2
Хімічна промисловість	0,5	0,0	2,1	0	0,0	54,9
Інші	4146	9596,6	9695,1	21817	15 541,1	15 151,8
Всього	6845,3	11 702,8	10 039,1	23 525,7	16 555,9	16 887,6

Джерело: складено авторами на основі [2].

Отже, дані табл. 3 дають підстави зробити такі висновки. Протягом 2011-2016 років структура споживання факторингових послуг різними підприємствами змінилася. Якщо у 2011 році найбільше такими послугами користувалися суб'єкти господарювання, що діяли в межах галузі легкої промисловості, машинобудування, металургії, у сфері послуг, харчовій промисловості, то у 2016 році ця структура має дещо інший вигляд. Насамперед, найбільше відповідних послуг було продано підприємствам у галузях будів-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

ництва, сільського господарства, хімічної промисловості, сфери послуг. Зауважимо, що сфера послуг протягом усього періоду, за який проводиться аналіз, посідає лідируючу позицію щодо залучення ресурсів факторингових компаній для власного розвитку. Активно також окресленими послугами користуються підприємства харчової промисловості, які у 2016 році залучили понад 92,0 млн грн фінансових ресурсів для своєї діяльності, у 2015 році – 105,0 млн грн, у 2014 році – 133,2 млн грн.

Складним для ринку факторингових послуг виявився 2013 рік, коли традиційні споживачі цих послуг зменшили попит на факторинг. Значне зниження спостерігається у сфері послуг – до 152,6 млн грн, хоча у всіх інших періодах ця сфера залучала мінімум 1 млрд грн фінансування. Також у цьому році падіння попиту на факторингові послуги спостерігалось в легкій промисловості, машинобудуванні та металургії й після цього року він уже не відновився. Проте починаючи з 2013 року зростає зацікавленість сільськогосподарських виробників у використанні факторингових послуг для залучення додаткового фінансування для власної діяльності.

Враховуючи основні тренди проведеного дослідження сучасного стану ринку факторингових послуг, що надаються фінансовими компаніями в Україні, визначимо базові проблеми подальшого розвитку такого ринку. До основних із них варто віднести такі.

1. *Низький рівень нормативно-правового регулювання факторингових послуг* – така ситуація, насамперед, обумовлюється відсутністю Закону України «Про факторингові послуги», у межах якого варто поглибити окремі аспекти процесу надання факторингових послуг, визначити відповідальність сторін та особливості передачі прав вимоги боргу до факторингової компанії. Такий підхід дозволив би урегулювати питання надання факторингових послуг в Україні та створити передумови для розвитку відповідних послуг.

2. *Застосування до клієнтів подібних до послуги кредитування вимог* – такий підхід значно ускладнює процес надання факторингової послуги, оскільки вимагає від клієнта надання значної кількості документів, а від фінансової установи часу на перевірку достовірності даних, що призводить до втрати факторингом однієї зі своїх переваг.

3. *Невелика кількість якісних клієнтів* – застосовуючи підвищені вимоги до клієнтів та розглядаючи процес надання факторингової послуги як надання кредиту, банки формують ситуацію, за якої на ринку залишається невелика кількість якісних дебіторів, які відповідають поставленим вимогам. Це, у свою чергу, призводить до зменшення обсягів надання факторингових послуг та зниження кількості потенційних споживачів таких послуг. Доречно зауважує М. О. Козакова, що нині головною проблемою, перед якою постають українські фактори, є невелика кількість якісних дебіторів, під заборгованість яких можна видавати фінансування. Через цю саму проблему класичний факторинг в Україні займає лише 10 % ринку. Решта належить операціям із перевідступлення прав вимоги до боржників [3, с. 57–58].

4. *Підвищена вартість факторингової послуги* призводить до небажання клієнтів користуватися такою послугою, а використовувати її лише в разі крайньої необхідності залучення фінансових ресурсів до операційної діяльності. Така проблема притаманна, насамперед, українському ринку досліджуваних послуг, на якому на сьогодні пропонуються високі ставки за кредитними операціями, що безпосередньо впливає й на вартість факторингових продуктів, які пропонуються банками. Фінансові компанії також, користуючись низькою зацікавленістю банківських установ, підвищують вартість таких послуг, зважаючи на складну доступність фінансових ресурсів для суб'єктів реального сектору економіки, яка на сьогодні спостерігається в Україні.

5. *Наявність додаткових вимог до фінансового обслуговування* – ця проблема стосується здебільшого надання факторингових послуг банківськими установами, які для того, щоб клієнт отримав необхідні йому фінансові ресурси, часто висувають додаткові вимоги щодо переходу до банку на розрахунково-касове обслуговування та інші вимоги.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

6. *Відсутність ефективного контролю за якістю надання факторингових послуг, регламентації їхніх пропозицій клієнтам* – така ситуація призводить до того, що клієнти в Україні за велику плату повинні виконати всі вимоги банківської установи, проте гарантій надання якісної послуги для них немає. Фактично в межах цього процесу використання окресленої послуги банківські установи (фінансові компанії) диктують власні правила як для їхніх клієнтів, так і для боржників за поставлені товари.

7. *Відсутність статистичної інформації за надання факторингових послуг банками* ускладнює сам процес аналізу поточної ситуації на цьому ринку, унеможлиблює розуміння стану ринку таких послуг, виявлення більш ґрунтовних, системних проблем у його межах, що не дає можливості розробити дієві заходи розвитку такого ринку.

8. *Насторожена поведінка працівників банківських установ до надання факторингових послуг* обумовлюється його нерозвиненістю в Україні та відмінністю від класичних кредитних послуг, які формують на сьогодні переважну частку доходів банку. Часто в межах банку його менеджери не розуміють сутності факторингу як фінансової послуги, не бажають формувати внутрішні документи для реалізації такої послуги. Влучно зауважує С. О. Колодізева, що на ринку факторингових послуг спостерігається відсутність досвіду та кваліфікованих кадрів. Позитивним є прийняття розпорядження Нацкомфінпослуг від 27.03.2013 р. № 1002 «Про затвердження Типових програм підвищення кваліфікації керівників та головних бухгалтерів фінансових компаній, які надають фінансові послуги з надання коштів у позику, у тому числі на умовах фінансового кредиту, за власні кошти, фінансового лізингу, факторингу, гарантій, поручительств, переказу коштів, обміну валют, а також інших кредитних установ» [4, с. 283].

9. *Низька міжнародна активність вітчизняних факторингових компаній*, що, з одного боку, обумовлюється недостатнім розвитком ринку факторингових послуг в Україні, а з іншого – незацікавленістю деяких фінансових установ впроваджувати міжнародні стандарти обслуговування клієнтів, забезпечувати їхні права як споживачів. Часто банки надають власні борги до управління афільованим факторинговим компаніям та використовують такі механізми для підвищення рівня власної ефективності і для виконання діючих нормативів НБУ.

Отже, для ринку факторингових послуг притаманна значна кількість проблем, що зумовлені передусім нерозвиненістю самого ринку, необізнаністю як виробників таких послуг, так і їх споживачів у особливостях надання факторингових послуг. Саме тому для активізації функціонування фінансових компаній у межах такого ринку необхідно в Україні реалізувати перспективні заходи, які б дозволили створити умови розвитку факторингових послуг та підвищити рівень зацікавленості споживачів у їх використанні. До основних таких заходів варто віднести такі:

1) прийняття закону України «Про ринок факторингових послуг», який дозволить урегулювати відносини між усіма суб'єктами у процесі надання таких послуг;

2) розробити програму підтримки розвитку ринку факторингових послуг, особливо в частині надання факторинговими компаніями фінансових ресурсів експортерам, що дозволило б сформувати ще один шлях їх підтримки з боку держави;

3) трансформувати систему статистичної звітності банків у частині надання інформації про обсяги факторингових послуг, що надаються банківськими установами;

4) розробити систему інформаційних звітів НБУ щодо поточної ситуації ринку факторингових послуг, які надаються банківськими установами в Україні, які б оприлюднювалися на офіційному сайті регулятора;

5) поглибити рівень статистичного аналізу ринку факторингових послуг, що надаються фінансовими компаніями, розширити перелік показників функціонування такого ринку, надавати дані щодо успішно виконаних договорів, кількості прострочених позик, вартості факторингових послуг, що на сьогодні надаються на ринку; це б дозволи-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

ло розробити методикау не лише кількісного аналізу надання факторингових послуг такими установами, але й доповнити відповідний аналіз сукупністю якісних показників;

6) поглиблення участі асоціацій факторингу, що вже створені в Україні, у розробці заходів регулювання ринку факторингових послуг, підвищення рівня якості їх надання, формуванні інформаційних матеріалів для популяризації таких послуг як серед потенційних їх виробників, такі і споживачів;

7) активізація участі створених асоціацій факторингу в міжнародних процесах розвитку окресленої послуги. Підтримуємо позицію О. В. Тригуб, яка зауважує: досвід розвитку факторингу в зарубіжних країнах засвідчує, що велику роль у просуванні практики зовнішнього факторингу має набуття факторами членства в регіональних або світових об'єднаннях фінансових установ, які надають послуги з міжнародного факторингу. Більшість таких об'єднань були створені ще наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ ст. Вступаючи до такої організації, кожен її учасник отримує право доступу до спільної інформаційної бази даних, а також має можливість перейняти досвід більш досвідчених колег з інших країн, де практика факторингового обслуговування має давні традиції [12, с. 287–288].

8) розробка НБУ у взаємодії з асоціаціями факторингу програми підвищення якості спеціалістів у сфері надання факторингових послуг, її впровадження та проведення відповідних тренінгів.

Як стає зрозумілим, розвиток ринку факторингових послуг безпосередньо пов'язаний із підвищенням рівня інформаційної прозорості особливостей надання відповідних послуг як для фінансових установ, що можуть їх пропонувати своїм клієнтам, так і для потенційних їхніх споживачів.

Висновки. Таким чином, у статті проведено дослідження сучасного стану ринку факторингових послуг в Україні, що було реалізовано через аналіз відповідної статистичної інформації про діяльність фінансових компаній на цьому ринку. Також у статті ідентифіковано базові проблеми розбудови зазначеного ринку, що на сьогодні є в Україні, до числа яких віднесено такі: низький рівень нормативно-правового регулювання факторингових послуг, застосування банками до клієнтів подібних до послуги кредитування вимог, невелика кількість якісних, тобто кредитоспроможних клієнтів, підвищена вартість факторингових послуг, наявність додаткових вимог до фінансового обслуговування, відсутність ефективного контролю за якістю надання факторингових послуг, відсутність статистичної інформації про надання таких послуг, насторожена поведінка працівників банківських установ, низька міжнародна активність вітчизняних факторингових компаній.

Для вирішення зазначених проблем були обґрунтовані заходи їх вирішення, до числа яких віднесено такі: 1) прийняття Закону України «Про ринок факторингових послуг»; 2) розробка програми підтримки розвитку ринку факторингових послуг, особливо у частині надання факторинговими компаніями фінансових ресурсів експортерам; 3) трансформація системи статистичної звітності банків у частині надання інформації про обсяги факторингових послуг, що надаються банківськими установами; 4) розробка системи інформаційних звітів НБУ щодо поточної ситуації ринку факторингових послуг, які надаються банківськими установами в Україні; 5) підвищення рівня статистичного аналізу ринку факторингових послуг, котрі надаються фінансовими компаніями; 6) поглиблення участі асоціацій факторингу, що вже створені в Україні, у розробці заходів регулювання ринку факторингових послуг, підвищенні рівня якості їх надання, формуванні інформаційних матеріалів для популяризації таких послуг як серед потенційних їх виробників, так і споживачів; 7) активізація участі створених асоціацій факторингу в міжнародних процесах розвитку окресленої послуги; 8) розробка НБУ у взаємодії з асоціаціями факторингу програми підвищення якості спеціалістів у сфері надання факторингових послуг, її впровадження та проведення сукупності відповідних тренінгів.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Впровадження окреслених заходів дозволить активізувати ринок факторингових послуг в Україні. Додаткового дослідження також вимагають питання нарощення рівня інформаційного забезпечення подальшого розвитку такого ринку, розробка програм підвищення кваліфікації працівників банків та фінансових компаній у сфері надання окреслених видів послуг.

Список використаних джерел

1. Добровольська О. В. Ринок факторингових послуг: проблеми розвитку та перспективи / О. В. Добровольська // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2015. – № 1 (31). – С. 166–169.
2. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>.
3. Козакова М. О. Факторингові послуги на ринку короткострокового кредитування України / М. О. Козакова // Магістреріум. – 2014. – Вип. 56. Економічні студії. – С. 55–58.
4. Колодізева С. О. Розвиток ринку факторингових послуг України в умовах європейської інтеграції / С. О. Колодізева // Бізнес Інформ. – 2016. – № 1. – С. 282–287.
5. Механізм формування системи парабанківських посередників на фінансовому ринку в контексті забезпечення економічної безпеки України : монографія / С. М. Шкарлет, О. І. Гонта, В. Г. Маргасова, М. В. Дубина. – Чернігів : ЧНТУ, 2014. – 272 с.
6. Момот Л. В. Розвиток факторингу в Україні / Л. В. Момот // Наукові праці НУХТ. – 2015. – Т. 21, № 2. – С. 100–107.
7. Особливості функціонування фінансових компаній на ринку фінансових послуг України / М. В. Дубина, О. О. Тарасенко, Я. Ю. Горна, К. В. Нітченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – № 4 (4). – С. 293–301.
8. Пальчук О. І. Факторинг як специфічна фінансова послуга / О. І. Пальчук // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку». – 2010. – № 682. – С. 168–173.
9. Положення про Державний реєстр фінансових установ [Електронний ресурс] : затв. Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.08.2003 № 41 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0797-03>.
10. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/print1476201952673317>.
11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
12. Тригуб О. В. Специфіка діяльності вітчизняних банків на ринку факторингових послуг / О. В. Тригуб // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 284–291.
13. Шишкіна О. В. Гроші та кредит : навч. посіб. / О. В. Шишкіна, М. В. Дубина. – Чернігів : Видавець Брагінець О.В., 2016. – 692 с.

References

1. Dobrovolska, O. V. (2015). Rynok faktorynhovykh posluh: problemy rozvytku ta perspektyvy [Factoring services market: problems of development and prospects]. *Visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu – Bulletin of the Dnipropetrovsk State Agrarian University*, 1 (31), 166–169 [in Ukrainian].
2. Informatsiia pro stan i rozvytok finansovykh kompanii, lizynhodavtsiv ta lombardiv Ukrainy [Information on the state and development of financial companies, lessors and pawnshops of Ukraine]. *nfp.gov.ua*. Retrieved from <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>.
3. Kozakova, M. O. (2014). Faktorynhovi posluhy na rynku korotkostrokovoho kredyтування Ukrainy [Factoring services on the market of short-term lending in Ukraine]. *Mahistrerium – Magisterium*, 56. Ekonomichni studii, 55–58 [in Ukrainian].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

4. Kolodzieva, S. O. (2016). Rozvytok rynku faktorynhovykh posluh Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehtratsii [Development of the Ukrainian factoring services market in conditions of the European integration]. *Biznes Inform – Biznes Inform*, 1, 282–287 [in Ukrainian].

5. Shkarlet, S. M., Honta, O. I., Marhasova, V. H., Dubyna, M. V. (2014). *Mekhanizm formuvannia systemy parabankivskykh poserednykiv na finansovomu rynku v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [The mechanism of forming a system of parabanking intermediaries on the financial market in the context of ensuring economic security of Ukraine]*. Chernihiv: ChNTU [in Ukrainian].

6. Momot, L. V. (2015). Rozvytok faktorynhu v Ukraini [Factoring development in Ukraine]. *Naukovi pratsi NUKhT – Scientific works of the National University of Food Technologies*, 21, 2, 100–107 [in Ukrainian].

7. Dubyna, M. V., Tarasenko, O. O., Horna, Ya. Yu., Nitchenko, K. V. (2015). Osoblyvosti funktsionuvannia finansovykh kompanii na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Peculiarities of the financial companies functioning on the financial services market of Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, 4 (4), 293–301 [in Ukrainian].

8. Palchuk, O. I. (2010). Faktorynh yak spetsyfichna finansova posluha [Factoring as a specific financial service]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska Politekhnikha”. Seriya “Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku” – Bulletin of the National University “Lviv Polytechnic”. Series “Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Development and Development Issues”*, 682, 168–173 [in Ukrainian].

9. Polozhennia pro Derzhavnyi reiestr finansovykh ustanov: zatv. Rozporiadzhenniam derzhavnoi komisii z rehulivannia ryнкiv finansovykh posluh ukrainy vid 28.08.2003 № 41 [On the State Register of Financial Institutions: approved by the Order of State commission on financial services market regulation in Ukraine on August 28, 2003 No. 41]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0797-03>.

10. Pro banky i bankivsku diialnist [On Banks and Banking]. № 2121-III (December 7, 2000). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/print1476201952673317>.

11. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehulivannia ryнкiv finansovykh posluh [On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets]. № 2664-III (July 12, 2001). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

12. Tryhub, O. V. (2014). Spetsyfika diialnosti vitchyznianskykh bankiv na rynku faktorynhovykh posluh [Specificity of the domestic banks activity on the factoring services market]. *Problemy ekonomiky – Problems of economy*, 1, 284–291 [in Ukrainian].

20. Shyshkina, O. V., Dubyna, M. V. (2016). *Hroshi ta kredyt [Money and credit]*. Chernihiv: Vydavets Brahynets O. V. [in Ukrainian].

Дубина Максим Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Дубина Максим Вікторович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Dubyna Maksym – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: maksim-32@ukr.net; mvdubyna@gmail.com

Жаворонок Артур Віталійович – асистент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (вул. Садова, 5, Чернівці, 58000, Україна).

Жаворонок Артур Віталійович – асистент кафедры общественных финансов, корпоративных финансов и финансового посредничества, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (ул. Садовая, 5, Черновцы, 58000, Украина).

Zhavoronok Artur – Assistant at the Department of Public, Corporate Finances and Financial Mediation, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Sadova Str., 5, Chernivtsi, 58000, Ukraine).

E-mail: artur_zhavoronok@bk.ru

Дубина Петро Вікторович – магістр, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Дубина Петр Вікторович – магістр, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Dubyna Petro – master, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: mvdubyna@gmail.com